

روستا در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت

دکتر موسی عنبری^۱، حسن بخشی‌زاده^۲

۱- دانشیار گروه مطالعات توسعه دانشگاه تهران

۲- دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

مقدمه

الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت یک سند بالادستی است. الگوی پیشرفت از نوع برنامه‌های توسعه‌ای کشور، دولت و مجلس شورای اسلامی یا سیاست‌های پیشنهادی مجمع تشخیص مصلحت نیست و جایگزین آن‌ها نمی‌شود؛ بلکه چارچوب انسجام‌بخش آن‌هاست. در واقع الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت از منظر سیاستی کلان، ذیل قانون اساسی و مشرف بر کلیه اسناد سیاستی و برنامه‌ای کشور است.

با توجه به اینکه در محمل و مکانی به اسم ایران، توسعه و پیشرفت بدون در نظر گرفتن روستا و هویت روستاییان امکان ندارد، باید دید به این امر چقدر در سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت توجه شده است.

مفهوم هویت در ارتباط با شهر و روستا موضوعی است که همواره اندیشمندان نظریات متعددی در رابطه با آن ارائه داده‌اند (معین، ۱۳۷۱: ۵۲۸). گیدنز در یکی از آخرین نقطه‌نظرهای جامعه‌شناسانه و روان‌شناسانه‌ی خود معتقد است که هویت در واقع همان چیزی است که فرد به آن آگاهی دارد. مفهومی که به معنای تداوم فرد در زمان و مکان می‌باشد (گیدنز، ۱۳۸۷: ۸۲).

سؤالات تحقیق

اکنون این سؤالات مطرح است که

۱. چه تصویری از روستا و هویت روستایی وجود دارد؟

---

۱. دانشیار گروه مطالعات توسعه‌ی دانشگاه تهران.

۲. دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه تهران.

۲. روستا و هویت روستایی چه جایگاهی را باید در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت داشته باشد؟

این‌ها از سؤالات این تحقیق است که در این مقاله به آن‌ها پاسخ داده خواهد شد تا در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت مد نظر قرار گیرند.

روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش روش اسنادی و تحلیل متون مرتبط بوده است که با مطالعه‌ی منابع دست اول و مهم صورت گرفته است و به صورت روشمند تجزیه و تحلیل شده‌اند.

یافته‌های تحقیق

این عبارات اجمالی مصداقی است برای تحقق و پژوهش بیشتر تا قادر به تأمل و درنگ بیشتری در خصوص هویت روستایی و الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت باشیم.

- افزایش روند مهاجرت روستاییان به شهر، ضرورت تعریف هویت روستایی و روستاییان را بیش از پیش ضروری می‌سازد و ما را وادار به اقدامی جدی در مورد هویت روستاها می‌کند.
- روستاها محل تولید و سکونت انسان‌هایی همانند آن‌هایی است که در شهر سکونت دارند. آن‌ها صادق و پرتلاش هستند و در سبد غذایی مردم نقش تعیین‌کننده دارند و لازم است با نگاه جدیدی هویت آن‌ها را بازیابی کنیم.
- با وجود جابه‌جایی جمعیت شهری و روستایی، و علی‌رغم ارائه‌ی خدمات مختلف در روستاها، جای اندیشه دارد و باید ارزیابی شود که چرا این همه گرایش به تغییر فرهنگ روستا به سمت فرهنگ شهری و یکسان‌سازی فرهنگی با شهر وجود دارد، در حالی که این دو، دو مکان متفاوت با هویت، معیشت، سبک زندگی و اشتغال متفاوت هستند.
- اولین مسئله در تعریف هویت روستایی، شناسایی نحوه‌ی معیشت، شغل و سبک زندگی روستایی است.
- هویت یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مسائل حوزه‌های معرفت بشری است که بسیاری از اندیشمندان و متفکران طی تاریخ به آن پرداخته‌اند. چنین نظرگاهی را می‌توان برای درک مفهوم هویت مکانی - فضایی به کار برد. می‌توان گفت که هر فضا و مکانی همچون یک منبع هویت است و گروه‌هایی که در آن قرار می‌گیرند، هویت پیدا می‌کنند.

- هویت عبارت است از شخصیت و حقیقت هر شیء یا شخص یا شهر و روستا که صفات و مشخصات جوهری او را در بر می‌گیرد. ویژگی‌های هر مکانی تحت تأثیر محیط جغرافیایی و ساختارهای فرهنگی - تاریخی آن منطقه جغرافیایی شکل می‌گیرد. ساختارهای فرهنگی، ایدئولوژی و سیاست‌های حاکم بر هر منطقه جغرافیایی به شدت در هویت آن‌ها تأثیر می‌گذارد؛ از این رو می‌توان گفت هویت هر روستا تجلی فرهنگ در محیط آن روستاست.
  - هویت و شخصیت روستا زمانی معنا و قدرت پیدا می‌کند که در مقابل هویت شهری حرفی برای گفتن داشته باشد و بتواند خود را در کنار هویت شهری تعریف کند، نه اینکه در هویت شهری ترکیب شده و استحاله گردد.
  - آنچه به روستا هویت می‌بخشد، وابسته به برداشت‌هایی است که روستاییان از پروردگار خود، خویشن انسانی، دیگر روستاییان و جهان هستی طبیعی و مصنوع خود دارند؛ بدین معنا که مفهوم هویت با ایمان، خودشناسی، انسان‌شناسی و طبیعت‌شناسی آن‌ها ارتباط پیدا می‌کند.
- حاصل این مطالعه ما را به برخی از شاخص‌های ارزیابی هویت روستایی و روستاییان و در نهایت منظومه شاخص‌هایی می‌رساند. اما برای شروع کار می‌توان به برخی از شاخص‌ها اشاره کرد.
- الف.** افزایش آگاهی و شناخت دینی باعث افزایش ایمان، خودشناسی، انسان‌شناسی و طبیعت‌شناسی روستاییان خواهد شد. لذا با افزایش این آگاهی‌ها و دانش‌ها روستاییان صاحب هویت جدید و منطبق‌تری با الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت خواهند شد.
- ب.** توسعه آموزش، بهداشت و ارتباطات و فناوری اطلاعات در فضای شبکه‌ی ملی، زمینه‌ساز کاهش مهاجرت‌های ناخواسته به شهرهاست. لذا باید روستاییان برحسب این پیشرفت‌ها هویت جدید و متناسبی با الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت تعریف کنند.
- ج.** توسعه کشاورزی از ارکان استراتژیک پیشرفت کشور است که بر دوش روستاییان است. لذا باید هویتی با پشتوانه‌ی سنتی و طبق مسائل روز برای روستاییان شکل گیرد و این هویت در اجتماع ساخته می‌شود و دستوری نیست.
- د.** بخش اعظم توسعه گردشگری، گردشگری روستایی، باستانی، طبیعت‌گردی، زراعی، ورزشی و زیارتی در مناطق روستایی است. لذا توسعه این بخش اعظم، بدون شناخت هویت روستاییان و برنامه‌ریزی با مردم روستایی و برای مردم روستایی امکان‌پذیر نیست.

بحث نهایی و تمهید شاخص‌های کلان

اگر در فضای الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، دقیق‌تر به روستا توجه شود، می‌توان مطالب زیر را مطرح کرد. روستا در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، یعنی یکپارچگی و تعادل معنویت، فکر، علم و زندگی روستایی.

در عالم واقع این یکپارچگی و تعادل در مرحله‌ی اول باید در روستاها اتفاق بیفتد تا شاهد تأثیرات آن در شهر نیز باشیم؛ از این رو در صورت تحقق این مسئله در روستاها، آرمان‌های پیشرفت به تحقق خواهد پیوست.

در مسئله‌ی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، شخصیت و هویت روستاییان جزء عناصر اصلی الگوست. کمال عزت نفس و خودارزشمندی روستاییان، اعتماد به نفس، داشتن اصالت خانوادگی و ایمان، اجتماع توانمند و نوآور، وجود کسب‌وکار پایدار و حلال در عین کارآفرینی، تحقق عدالت توزیعی و امنیت اجتماعی، تعالی فرهنگ و اخلاق روستایی، گسترش آموزش عالی و مهارت‌های زندگی روستایی، هم‌افزایی با طبیعت و برخورداری از محیط‌زیست پاک و پایدار، اجتماع روستایی آباد و ثروتمند، صادرات محصولات و خدمات فرهنگی روستایی از طریق توسعه‌ی گردشگری و فناوری ارتباطات و رسانه و...

به عنوان پیشنهاد در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، به آنچه روستا و هویت آن ارتباط مستقیم پیدا می‌کند، در دو بخش افق و تدابیر می‌توان توجه کرد. در این خصوص در افق پنجاه‌ساله این‌گونه می‌توان نوشت: انسانی که در روستا (مکانی با خصوصیات نظیر دارای طبیعت بکر و آباد، پیشرفت پایدار، آب و زمین حاصل‌خیز، کشاورزی پایدار، معماری بومی و مهندسی‌شده، دارای اکوسیستم و زیست‌بوم طبیعی، شاهد کمترین دخالت انسان و صنعت) زندگی می‌کند، انسانی است مؤمن، خودشناس، انسان‌شناس و طبیعت‌شناس. همچنین در بخش تدابیر می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

- عدم همسان‌سازی فرهنگ شهر و روستا در عین رفع مسائل فرهنگی آن‌ها؛
- تفاوت زندگی، مسائل اجتماعی و اقتصادی شهر و روستا در عین توجه به توسعه‌ی محلی و متناسب با مقتضیات شهر و روستا؛
- ارزش و اعتبار روستاییان هم‌تراز با ارزش و اعتبار شهریان و عدم تبعیض و القای خودبرتربینی شهری و کم‌ارزش‌بینی روستایی در بین آن‌ها؛
- ضرورت تفاوت زیست‌جهان و زیست‌بوم شهر و روستا با توجه به تفاوت مکانی، اجتماعی و اقتصادی آن‌ها؛
- پیشرفت صنایع روستایی هم‌راستا با صنایع شهری؛

- ضرورت حمایت کامل از صنایع دستی عشایری و روستایی؛
- گسترش گردشگری روستایی و عشایری برحسب توسعه‌ی پایدار و در عین احترام و حفظ بافت سنتی و بومی روستا با حداقل دخالت‌ها؛
- گسترش خدمات بهداشتی و بهبود بهداشت و سلامت روستاییان؛
- گسترش آموزش و سطح سواد روستاییان؛
- تفاوت مهارت‌های زندگی شهرنشینی و روستانشینی و درونی‌سازی آن؛
- کارآفرینی و افزایش اشتغال در روستاها؛
- کاهش تصدی‌گری سازمان‌های متولی توسعه‌ی روستایی و واگذاری امور به مردم.

کلمات کلیدی: روستا، هویت روستایی، الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت